

РОЗДІЛ 8.

ПЛАНУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ СОБІВАРТОСТІ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ, ПРИБУТКУ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

План викладу і засвоєння матеріалу:

Сутність і завдання планування виробничої собівартості

Класифікація витрат будівельно-монтажної організації

Фактори впливу на витрати будівельної організації

Методи планування собівартості будівельно-монтажних робіт

Техніко-економічне обґрунтування собівартості робіт факторним методом

Планування прибутку і рентабельності

Ключові поняття та терміни

- *собівартість*
- *витрати*
- *групування витрат*
- *економічні елементи*
- *витрати за будівельним контрактом*
- *загально виробничі витрати, база розподілу їх*
- *фактори впливу на виробничі витрати*
- *планування витрат за статтями калькулювання*
- *планування собівартості за елементами витрат*
- *факторний метод обґрунтування собівартості робіт*
- *валовий прибуток*
- *прибуток від операційної діяльності*
- *прибуток від звичайної діяльності*
- *чистий прибуток*
- *рентабельність виробництва*
- *рентабельність власного капіталу*
- *рентабельність сумарного капіталу*

8.1. Сутність і завдання планування виробничої собівартості

У системі показників, що характеризують ефективність господарської діяльності будівельних організацій, одне з провідних місць належить виробничій собівартості будівельно-монтажних робіт. Неухильне зниження собівартості є важливим фактором зростання прибутку.

Собівартість – це витрати будівельної організації, безпосередньо пов'язані з виконанням на свій ризик і власними силами будівельно-монтажних робіт на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян.

До витрат, що включаються у собівартість будівельно-монтажних робіт, належать витрати, передбачені П(С)БО 16 „Витрати” (з урахуванням змін і доповнень до нього) та П(С)БО 18 „Будівельні контракти”, а також витрати, пов'язані з особливостями технології, організації та управління будівельним виробництвом, контролю за виробничими процесами та якістю будівництва.

Важлива особливість собівартості як одного з показників ефективності полягає в тому, що вона відображає економію всіх виробничих ресурсів: трудових, матеріальних і засобів праці.

На величину собівартості робіт позитивно впливають: впровадження нової техніки, застосування прогресивних видів матеріалів, розвиток технологічної спеціалізації, підвищення продуктивності праці, вдосконалення організації управління будівництвом та методи господарювання. У плануванні використовують показники вартості будівельно-монтажних робіт за договірними цінами, показники планової та фактичної собівартості.

Планова собівартість включає витрати на виконання будівельно-монтажних робіт, що визначаються на підставі техніко-економічних розрахунків з використанням економічно обґрунтованих норм і нормативів

затрат на виконання робіт за умови дотримання нормативних (договірних) термінів будівництва, раціонального та ефективного використання виробничих ресурсів та вимог до якості будівництва, а також інженерних розрахунків щодо підвищення організаційно-технічного рівня будівельного виробництва.

Планова собівартість менша вартості будівельно-монтажних робіт за договірними цінами на суму планових нагромаджень та величину економії, яка забезпечується за рахунок реалізації організаційно-технічних заходів.

$$P_c = B_d - \frac{B_d (P_n + E_{орг.т.з.})}{100} + K_p \quad (8.1)$$

де B_d - вартість робіт за договірними цінами;

P_n - планові нагромадження, у %;

$E_{орг.т.з.}$ - економія за рахунок організаційно-технічних заходів, у %;

K_p - компенсації, одержані підрядником від замовників за умови не включення окремих витрат у договірну ціну.

Фактична собівартість включає витрати будівельної організації на виконання будівельно-монтажних робіт, що визначаються відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Планування витрат, що включаються до собівартості будівельно-монтажних робіт, здійснюється за об'єктами витрат. Такими можуть бути:

- окремі види будівельно-монтажних робіт;
- об'єкти будівництва;
- будівельний контракт.

Відповідно до об'єктів витрат розрізняють:

собівартість окремих видів будівельно-монтажних робіт – це витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням на свій ризик і власними вилами окремих видів будівельно-монтажних робіт на одному або декількох об'єктах будівництва, за одним або декількома будівельними контрактами;

собівартість об'єкта будівництва – це витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням на свій ризик і власними силами будівельно-монтажних робіт на конкретному об'єкті будівництва за весь період його будівництва;

собівартість будівельно-монтажних робіт за будівельним контрактом – це витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт, передбачених контрактом на будівництво, від дати укладання контракту до остаточного завершення контракту [19].

Процеси формування собівартості будівельно-монтажних робіт мають свої особливості, зумовлені переважанням індивідуального та дрібносерійного виробництва, мобільністю будівельних організацій та неподільним характером їх продукції, безпосереднім зв'язком з природними умовами та місцем її експлуатації. Ці обставини визначають наявність великої кількості цін на будівельну продукцію, їх стабільний та усереднений характер, метод планування собівартості, роль і зміст кошторисної документації.

Метою планування собівартості будівельно-монтажних робіт є:

- 1) визначення витрат на виконання будівельно-монтажних робіт у встановлені договорами строки при раціональному використанні матеріалів, робочої сили, будівельних та інших виробничих ресурсів;
- 2) організація внутрішнього госпрозрахунку та управлінського обліку в структурних підрозділах будівельної організації;
- 3) визначення ціни тендерної пропозиції, за якою будівельно-монтажна організація спроможна збудувати об'єкт (виконати роботи) щодо якого проводяться торги (тендери).

8.2. Класифікація витрат будівельно-монтажної організації

Для планування виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт важливе значення має класифікація витрат за такими ознаками, як: види діяльності будівельної організації; місце виникнення витрат; подібність складу витрат; способи включення витрат у собівартість будівельно-монтажних робіт; доцільність витрачання; відношення до вартості будівельного контракту (будівельно-монтажних робіт) [19].

За видами діяльності витрат класифікуються на: витрати основної діяльності; витрати операційної діяльності; витрати звичайної діяльності.

Витрати основної діяльності – це витрати будівельної організації, пов’язані з виконанням або реалізацією будівельно-монтажних робіт.

Витрати основної діяльності включають витрати основної діяльності та інших видів діяльності будівельної організації, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Витрати звичайної діяльності включають витрати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

За місцем виникнення витрати поділяють на :

- витрати основного виробництва;
- витрати допоміжного виробництва;
- витрати другорядних виробництв.

Витрати основного виробництва – це витрати структурних підрозділів будівельної організації, які безпосередньо приймають участь у виконанні будівельно-монтажних робіт, включаючи витрати, пов’язані з управлінням, організацією та обслуговуванням будівельного виробництва.

Витрати допоміжного виробництва - це витрати структурних підрозділів будівельної організації, які зайняті забезпеченням процесу основного виробництва, включаючи витрати пов’язані з управлінням, організацією та обслуговуванням виробництва: технічний огляд, технічне

обслуговування, ремонт власних та орендованих будівельних машин, механізмів та устаткування; забезпечення інструментом, запасними частинами, транспортними послугами тощо.

Витрати другорядних виробництв – це витрати структурних підрозділів будівельної організації, що безпосередньо не беруть участі у виконанні будівельно-монтажних робіт, але їх продукція використовується при виконанні робіт. До таких виробництв відносяться: бетонне і розчинне виробництво; виробництво залізобетонних і бетонних виробів, будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, блоків та будівельного каміння; цегляне виробництво; виготовлення інших виробів, напівфабрикатів тощо.

Витрати основного, допоміжного і другорядних виробництв, продукція яких використовується на будівельно-монтажних роботах, є виробничими витратами основної діяльності будівельної організації і включаються у виробничу собівартість будівельно-монтажних робіт або у собівартість за будівельним контрактом.

Класифікація за подібністю складу витрат:

- елементи витрат;
- статті витрат.

Елементи витрат – це сукупність однорідних за своїм економічним змістом витрат.

До *статті витрат* можуть включатися складові будь-якого елемента або декількох елементів.

Витрати операційної діяльності будівельної організації групуються за елементами витрат, а витрати основної діяльності, крім того, і за статтями калькулювання.

За способами включення у собівартість будівельно-монтажних робіт витрати поділяються на :

- прямі витрати;
- загальновиробничі (непрямі) витрати.

Прямі - це витрати, які безпосередньо пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт відповідних об'єктів витрат за прямою ознакою.

Загальновиробничі витрати – це непрямі витрати, що пов'язані з управлінням, організацією та обслуговуванням будівельного виробництва, які не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат, і розподіляються між об'єктами витрат пропорційно базі розподілу, обраної будівельною організацією самостійно.

Класифікація витрат за доцільністю їх використання:

- продуктивні витрати;
- непродуктивні витрати;
- надзвичайні витрати.

Продуктивні витрати - це витрати, що передбачені раціональною організацією та технологією виробництва.

Непродуктивні витрати - це витрати, що виникають через недосконалість організації виробництва, порушення технології тощо.

Надзвичайні витрати – це витрати, що виникли внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, надзвичайних подій, а також витрати на здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням та ліквідацією таких наслідків.

За ознакою відношення до вартості будівельного контракту (будівельно-монтажних робіт) витрати класифікуються на:

- витрати за будівельним контрактом;
- витрати періоду.

Витрати за будівельним контрактом – це витрати на виконання будівельно-монтажних робіт, які безпосередньо пов'язані з виконанням даного контракту (прямі витрати), а також витрати, пов'язані з управлінням, організацією та обслуговуванням будівельного виробництва (загальновиробничі витрати).

Витрати періоду – це витрати, які неможливо прямо пов'язати з конкретними (будівельно-монтажними роботами) і, відповідно, з доходами від контрактів (будівельно-монтажних робіт), для отримання яких вони були

здійснені. Такі витрати не відносяться до витрат за будівельними контрактами і не включаються до собівартості будівельно-монтажних робіт, а відображаються у складі витрат будівельної організації у тому звітному періоді, в якому були здійснені (адміністративні витрати; витрати збуту; інші операційні витрати). До вартості будівельного контракту включаються тільки адміністративні витрати.

З метою визначення загальних обсягів використання матеріальних, трудових та інших виробничих ресурсів, а також організації контролю за рівнем витрат операційної діяльності будівельної організації вони групуються за такими економічними елементами:

- матеріальні затрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація;
- інші операційні витрати.

Для планування виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт, організації бухгалтерського обліку витрат, їх аналізу та визначення вартості робіт принципове значення має групування витрат за статтями калькулювання.

Витрати основної діяльності будівельної організації під час формування виробничої собівартості робіт можуть групуватись за такими статтями калькулювання:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- витрати на експлуатацію будівельних машин та механізмів, які можна віднести до конкретних об'єктів витрат за прямою ознакою;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

До статті „Прямі матеріальні витрати” включається вартість сировини, матеріалів, будівельних конструкцій, комплектуючих виробів і напівфабрикатів; вартість допоміжних та інших матеріалів, придбаних у сторонніх організацій та виготовлених у допоміжних та другорядних виробництвах будівельної організації, що в подальшому безпосередньо використовуються на виконанні будівельно-монтажних робіт; вартість паливних і мастильних матеріалів, пари, води, енергії всіх видів та запасних частин тощо.

Вартість матеріальних ресурсів включається у виробничу собівартість будівельно-монтажних робіт за їх первісною вартістю, яка формується відповідно до ПБО 9 „Запаси”. Вартість продукції, виготовленої у допоміжних та другорядних виробництвах будівельної організації, включається у виробничу собівартість будівельно-монтажних робіт за собівартістю їх виготовлення, яка формується відповідно до ПБО 16 „Витрати”.

До статті ”Прямі витрати на оплату праці” включаються витрати на основну, додаткову заробітну плату та інші грошові виплати робітників (включаючи нештатних) та працівників лінійного персоналу (начальників діляниць, виконавців робіт, майстрів, механіків діляниць тощо) у разі включення їх до складу бригад, зайнятих на будівельно-монтажних роботах, (включаючи розвантаження на приоб’єктному складі будівельних матеріалів, конструкцій, виробів і обладнання та переміщення їх вручну від приоб’єктного складу до робочої зони) нараховану згідно з формами і системами оплати праці, що застосовуються у будівельній організації.

До статті „Експлуатація будівельних машин і механізмів” включаються витрати, які можуть бути віднесені до конкретного об’єкта витрат за прямою ознакою.

Основна та додаткова заробітна плата робітників, які зайняті керуванням, обслуговуванням, ремонтом, технічним оглядом і технічним обслуговуванням власних і орендованих будівельних машин і механізмів,

нарахована згідно з формами і системами оплати праці, що застосовуються в будівельній організації.

Вартість паливних і мастильних матеріалів, електроенергії та інших матеріалів і запасних частин, що використовуються під час експлуатації, ремонту (всіх видів), технічного огляду та технічного обслуговування власної та орендованої будівельної техніки (включаючи витрати на їх доставку до приоб'єктного складу та заготівельно складські витрати).

Витрати на перебазування будівельних машин і механізмів з об'єкта на об'єкт, а також на утримання та ремонт рейкових і безрейкових колій.

Сума орендної плати (лізингового платежу) у разі оперативної оренди (оперативного лізингу) будівельних машин та механізмів та сума винагороди орендодавцю (лізингодавцю) за користування будівельними машинами та механізмами.

До статті „Відрахування на соціальні заходи” включаються відрахування від заробітної плати персоналу, зазначеного у статтях калькулювання, що відносяться до прямих витрат, за нормами встановленими законодавством.

До статті „Інші прямі витрати” включаються усі інші виробничі витрати, які не увійшли до попередніх статей і можуть бути віднесені безпосередньо на собівартість будівельно-монтажних робіт за прямими ознаками, зокрема:

- плата за оренду земельних і майнових паїв;
- витрати від браку, які становлять вартість остаточно забракованих виробів, напівфабрикатів, та витрати на виправлення браку за вирахуванням: остаточно забракованої продукції за справедливою вартістю;
- сум, що відшкодовуються працівниками, які допустили брак;
- сум, що одержані від постачальників за неякісні матеріали і комплектуючі вироби;
- витрати на виконання виправлень та гарантійних робіт, у тому числі витрати на гарантійний ремонт, зданих замовнику об'єктів протягом

гарантійного терміну з дати підписання акта про прийняття об'єкта в експлуатацію, за умови включення такого ремонту до контракту та належного оформлення документів щодо виконання такого ремонту тощо.

До статті „Відрахування на соціальні заходи” включаються відрахування від заробітної плати персоналу, зазначеного у статтях калькулювання, що відносяться до прямих витрат, за нормами встановленими законодавством.

До статті „Загальновиробничі витрати” належать витрати, визначені ПБО 16 „Витрати”.

Загальновиробничі витрати складаються з постійних загальновиробничих витрат (розподілені та нерозподілені) та змінних загальновиробничих витрат.

До постійних – належать витрати, які залишаються незмінними в разі зміни обсягу виконаних будівельно-монтажних робіт. Постійні витрати розподіляються між об'єктами витрат з використанням бази розподілу, обраної будівельною організацією самостійно, виходячи з нормальної потужності цієї організації.

Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати визначаються як різниця між загальною сумою постійних загальновиробничих витрат та сумою розподілених постійних загальновиробничих витрат.

До змінних загальновиробничих витрат належать витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу виконаних будівельно-монтажних робіт і розподіляються між об'єктами витрат з використанням бази розподілу, обраної будівельною організацією самостійно.

Базою розподілу загальновиробничих постійних і змінних витрат можуть бути:

- сума усіх прямих витрат на виконання будівельно-монтажних робіт;
- сума прямих витрат на оплату праці на виконання будівельно-монтажних робіт;

- трудозатрати на виконання будівельно-монтажних робіт (нормативні або фактичні);
- відпрацьований на будівництві об'єкта будівельними машинами і механізмами час.